

Պ Ա Ե Ր Տ Ս Ա Ն Թ Ե Թ

Այս տարի հանուր աշխարհ ողբերկոյն Տանթէ Ալիկիերի ծննդեան 700ամեակը: Հնարաւորութեան սահմանին մէջ, հետեւեցանք անոնց, որոնք իրենց ճոխութեամբն ու աշխատանքով մեզի թրեցան հարազատ արձագանգը ա'յն հանդիսութեանց՝ զորս ճիշտ տարի մը առաջ քաղաքակիրթ մարդկութիւնը վերապահած էր Ուիլիամ Շէյքսպիրի ծննդեան 400ամեակին:

Բարձրորէն ներշնչող է եւ միւլթարական մարդկութեան սնուցած հաւատարմութեան այս զգացումը՝ իր մեծագոյն զաւակներուն հանդէպ, որոնք իրենց հանձարի լոյսով ոչ միայն ճոխացուցին մեր ներաշխարհը՝ այլեւ խօսեցան անդինականէն, Աստուծոյ եւ մարդուն միջեւ գտնուող ահեղ պարպը ջանալով լեցնել ստեղծագործ արուեստի ոյժով:

Վենետիկի Միլիթարեանները, գլխաւորութեամբ Հ. Արսէն Ղազիկեանի, բարձրորակ թարգմանութիւններով լսեցուցած են Տանթէ Ալիկիերի ձայնը՝ մեր մէջ, ու ահա, անոնց նախկին աշակերտներէն մին, Երեւանահայկ Արբուն Տայեանը, թարգմանական յոգնատանջ նախափորձերէ ետք, երեք չքեղատիպ հատորներով լոյս կ'ընծայէ Տանթէի «Աստուածային կատակերգութիւն»ը, Դժոխք (1947ին), Քաւարան (1952ին), Դրախտ (1959ին), Կիւստաւ Տորէի նկարադրողմաներով և Աւետիք Իսահակեանի խմբագրութեամբ («Քաւարան»): Մինչ «Դրժոխք»ն ու «Դրախտ»ը կը կրեն ուսուցչապետ Ա. Կ. Զիվելեզովի յառաջարկները: Հրատարակութիւն՝ Հայպետհրատ, Երեւան:

Հոս կը փափաքինք նշել, որ Արբուն Տայեան, վերջին տարիներուս, «Դժոխք»ի իր թարգմանութիւնը ենթարկած է հիմ-

նական վերամշակման, որու մէկ նմոյշը տեսնելու առիթն ունեցանք «Սովետական դրականութիւն» թերթի այս տարուան Յունիսի թիւին մէջ:

Այդ նմոյշէն՝ Երգ երրորդը՝ վերահասու կ'ըլլանք արուեստագէտ-թարգմանիչին արձանագրած ակներեւ յառաջադիմութեանց. — եռատողը աւելի սեղմ է, պիւրկ եւ էական, իմաստը առաւել յստակութեամբ տրուած, ներգաշնակութիւնն ու կշռոյթը՝ համակուն, բանաստեղծական ընդհանուր մթնոլորտը հովախառն պայծառութեամբ լիացած:

Անշուշտ, ամէն բարդութիւն եւ խորթութիւն չեն յաղթահարուած, ինչ որ նմանօրինակ դժուարագոյն դործի մը մէջ անհնարին բան է ո'ւեւ թարգմանիչի համար. սակայն, ընդհանուր առմամբ, ինչ որ տրուած է՝ շատ յաջող է, սիրով մը՝ որ յամառ եւ սպառիչ աշխատանք-ձեռնարկէն կեանք կը ստանայ եւ կ'իմաստաւորուի:

Կը փափաքինք յիշատակել, որ նախափորձերէն մինչեւ վերջին ձեւաւորումները, Արբուն Տայեան վայելած է անվերապահ, բոլորանուէր քաջալերանքն ու յորդորը Եղուարդ Թովիչեանի, որու հանդէպ կը տածէ երախտադիտութեան յուզիչ զգացում մը:

Այս կէտին, փափաքող ենք մէջբերել ռուս հանրածանօթ Տանթէագէտ եւ խալական Վերածնունդի մասնագէտ Ուսուցչապետ Գոլենիչէն-Կուտուզովի կարծիքը՝ «Աստուածային կատակերգութիւն» տաղերգութեան հայերէն թարգմանութեանց մասին. — «Թարգմանական աշխատանքը այնպիսի բարդ եւ ժամանակով հեռու մի ստեղծագործութեան վրայ, ինչպիսին է «Աստուածային կատակերգութիւն»ը, պահանջում էր ոչ միայն բա-

նաստեղծական վարպետութեան բարձր մակարդակ և թարգմանական փորձ, այլեւ երկարատեւ, տքնաջան դիտական պատրաստութիւն: Կոստանդին Գամսախուրդեան, Միխայիլ Լոդինսկին, Արբուն Տայեանը բանաստեղծ թարգմանիչներ չէին լուրջ, այլեւ ներհուն մեկնաբաններ: Ներանք նշանակալից աւանդ մտցրին սովետական տանթէագիտութեան մէջ:

Այս բարձր գնահատանքը կը հարկադրէ մեզ կանգ առնել հոս, մեր վաղեմի բարեկամին եւ սիրելի դասընկերոջ պատկառելի դործին առջեւ, եւ մաղթել անոր ի սրտէ նորանոր նուաճումներ՝ նորանոր թարգմանութիւններով, նաեւ Տանթէի միւս ստեղծագործութիւններուն:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՏԱՆԹԷԻ ՆՈՐ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉԸ

ԱՐԲՈՒՆ ՏԱՅԵԱՆ

Արբուն Տայեան ծնած է Պարտիզակ, 1912 թուականի Յունուարին: Տարագրութեան տարիներուն կը կորսնցնէ հայրը: Ինքը, մօր հետ, հրաշքով կենդանի կը մնայ եւ 1919 թուին կ'ապաստանի Պոլիս, ուր կը մտնէ նախ ազգային նախախրթանը եւ ապա Գառն Գիւղի Միլիթարեան ուսումնարանը, որու մեծաւորն էր այն ատեն իր հօրեղբայրը՝ Հ. Նսայի Տայեցին: 1922 թուականի դէպքերուն, Պոլսէն՝ Միլիթարեան ուսումնարանի հետ կը փոխադրուի Ֆիեասոյ դ'Արտիկոյ (Իտալիա), ուր մէկ տարի եւս մնալով, իր հօրեղբոր միջոցով կ'ընդունուի Վենետիկի Մուրատ - Ռաֆայէլեան վարժարանը, եւ 1923-1927 տարիներուն հոն կը շարունակէ իր ուսումները Միլիթարեաններու տաք շունչին ներքեւ: 1928 թուականին կը փոխադրուի Միլանոյի Միլիթարեան ուսումնարանը: 1929 թուին կ'երթայ միանալու մայրիկին՝ Հայաստան: 1931-1933 թուականներուն կը յաճախէ Երեւանի Պետական Համալսարանը: 1934ին զինք

կը զտնենք արդէն դրասեղանի առջեւ, իրեն սրբադրիչ տեղական մամուլի դանաղան խմբագրութիւններու մէջ:

Գրականագէտ, այժմ Հայաստանի Գրողներու Միութեան առաջին քարտուղար եւ Գերագոյն Սովետի նախագահ Եղուարդ Թովիչեանի խորհուրդով՝ 1938 թուին կը ձեռնարկէ Տանթէի «Աստուածային կատակերգութեան» չափածոյ թարգմանութեան. իր թարգմանութեան նախափորձերը կը տպուին նախ «Գրականութիւն» ամսապարի մէջ: «Աստուածային կատակերգութեան» առաջին մասը՝ «Դժոխքը», Երեւանի Պետհրատէն լոյս կը տեսնէ 1947ին. երկրորդ մասը՝ «Քաւարանը», 1952ին. իսկ երրորդ մասը՝ «Դրախտը», 1959ին, բոլորն ալ ծանօթագրուած եւ ճոխացած Կիւստաւ Տորէի նկարներով:

Իր թարգմանութեամբ հրատարակուած են նաեւ Փրանսական դասական հեղինակներէն՝ Պալլադի, Մոփասանի, Անթոյ

ԱՐԱՐՈՒՆ ՏԱՅՏԱՆ

Ֆրանսի, Փրոսիեր Մերիմեի կարեւոր երկերը: Երեւանեան մամուլին մէջ ըստորագրած է նաեւ գրական եւ գրախօսական յօդուածներ: 1944 թուականէն աստիճանաբար է Հայաստանի Գրողներու Միութեան:

Այժմ, երկար տարիներ վերստին աշխատելէ ետք, հիմնովին վերամշակած է «Աստուածային Կատակերգութեան» իր նախկին թարգմանութիւնները, եւ կազմեր է նոր մեկնութիւններ, Տանթէի տալիան նորագոյն տուեալներու ուսումնասիրութեամբ: 1966 թուին, Տանթէի ծննդեան 700ամեայ յորելեանի առիթով, առաջին անգամ ըլլալով հայ իրականու-

թեան մէջ, պիտի հրատարակուի «Աստուածային Կատակերգութեան» լրիւ չափածոյ թարգմանութիւնը՝ Հայաստանի պետական հրատարակչական մարմիններու կողմէ*:

Արրուն Տայեան, իր մանկութեան օրերուն, վաղեւած է խաւական պայծառ կապոյտին հողեպարար թովչանքը. անտարակոյս, Մուրատ-Ռափայէլեանի աշակերտութեան շրջանէն, մեծանուն թարգմանիչ՝ Ղազիկեանի շունչով խանդավառ, սիրահարուած է Տանթէին եւ անոր անմահ դործին: Տարիներու ընթացքին, խաւերէն լեզուի իր հմտութեան կողքին, խորացած է Տանթէի պատկան պրպտումներու մէջ եւ իւրացուցած է բազմահատոր մեկնութիւններ, մասնագիտական ուսումնասիրութիւններ, եւրոպական լեզուներով. համբերատար ու յարատեւ աշխատանքով՝ անիկա ներկայիս մեր արժէքաւոր Տանթէագէտն է: Տանթէի համընթաց, թարգմանական երկարամեայ փորձառութեամբ, աճած ու խորունկացած է նաեւ իր հայերէնագիտութիւնը, եւ այդպէս դարձած է Տանթէի վարպետ ու վաստակաւոր թարգմանիչ:

Ստորեւ, մեր ընթերցողներուն զաղափար մը տալու համար կատարուած զնահատելի աշխատանքին մասին, սիրով կը հրատարակենք «Կատակերգութեան» երեք մասերուն առաջին երկերը՝ Արրուն Տայեանի վերամշակուած թարգմանութեամբ:

ԽՄԲ.

*) Այս մանրամասն տեղեկութիւնները ուղղակի թարգմանիչէն քաղած է Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր-Ներսէսեան, Երեւանի մէջ, Արրուն Տայեանի հետ ուրախալի հանդիպումի մը առիթով, 1965 թուականի Նոյեմբեր 12ին:

ՏԱՆԹԵԱԿԱՆ ԷՋԵՐ

Դ Ժ Ո Ւ Ք

ԵՐԳ ԱՌԱՋԻՆ

Մըին անտառում: – Ելիք անտառից: – Փրկութեան լեռը եւ երեք գագառները:
Ապառիկ առաջնորդ Վիրգիլիոսը: – Անտառը ցանապարհորդութեան սկիզբը:

Կիսաճամբին մեր այս կեանքի մարդկային
Ես կորցրի ճանապարհը ճշմարիտ
Եւ ինձ գրտայ մի անտառում մը թաղին:

Օ՛, դըժուար է արտայայտել թէ ո՛րքան
Վայրի, դժնի ու մըռայլ էր անտառն այդ.
Յիշելով այն ես սոսկում եմ դեռ այնքան:

Նա դառնաշունչ ու ահեղ էր մահուան պէս.
Բայց ցոյց տալու համար բարիքն իմ գրտած՝
Կը պատմեմ թէ ինչեր տեսայ այնտեղ ես:

Ձեմ յիշում թէ ինչպէս մըռայլ ես այնտեղ,
Այնքան էի քննաթաթախ այն պահին,
Երբ շեղուեցի ճանապարհից ես անեղծ:

Բայց երբ հասայ ըստորոտը մի լեռան,
Ուր հատնում էր այն հովիտը չարաշուք,
Որ իմ սիրտը ահաբեկել էր այնքան,

Վեր նայեցի եւ տեսայ որ նա արդէն
Ողողուած էր ճաճանչներով արեւի,
Որ անպատիր ուղեցոյց է լուսեղէն:

Այնժամ մի քիչ անցաւ սոսկումն իմ խորին,
Որով այնպէս համակուել էր սիրտը իմ
Այն տանջալի, անդոհալի գիշերին:

Եւ ինչպէս նա, ով հեւհեւուն ու անձկոտ,
Ծովից դէպի ծովեղերքը դուրս դալով
Նայում է ետ՝ ալիքներին փորձանքոտ,